

## ՏՅԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋԻ ԽԱՐՈՒՅԿԸ

*«Եվ հուրը բորբոքելով՝ Նրա սիրո*

*հուրն ենք խնդրում...»:*

*/Ս. Գրիգոր Տաթևացի/*

Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու հնավանդ հոգևոր բարեպաշտական արարողություններից է Տյառնընդառաջի տոնի մախթոբին, երեկոյան ժամերգությունից հետո, խաբույկ վառելը:

Սույն ավանդույթը, ինչպես քացատրում են մեր Եկեղեցու հայրերը, հեթանոսական մի ատվորություն է՝ կապված Հայոց դիցաբանում կրակի, լուսի ու Արեգակի աստվածությունը մարմնավորող Միևր չաստծո հետ<sup>1</sup>, որ, մեր Հավատո Հոր՝ Ս. Գրիգոր Լուսավորչի կողմից վերինաստավորվելով և պառչածնեցվելով, կցվել է քրիստոնեական տոնին. այս պարագայում՝ «Քառասներեայ Գալստեանն Զրիստոսի Աստուծոյ մերոյ ի Տաճարն»<sup>2</sup> տոնին: Ահալասիկ, հավամաբար այդ իսկ նկատի ունենալով, Հայոց Եկեղեցու «Տօնացոյց»-ի մեծ քայեկարգիչ Սիմեոն Ա Երևանցի Կաթողիկոսը նշել է. «Հրի շաքջը պատվելը խառելի է, որը տգեղների կողմից է մերմուծված»<sup>3</sup>: Սակայն միևնույն ժամանակ պետք է նշել, որ հայոց աստվածաբանական կուռ միտքն իր քացատրություններն է տվել Տյառնընդառաջի մախթոբին վառվող խաբույկի կապակցությամբ:

Արդ, ստորև թարգմանաբար ներկայացնում ենք Հայոց Եկեղեցու եռամեծ վարչապետ Ս. Գրիգոր Տաթևացու քացատրությունները.

«Իսկ թե ինչո՞ւ ենք կրակ վառում:

Նախ՝ որովհետև [երբ] Տերը տաճարին մոտեցավ՝ դուռն ինքնիրեն բացվեց, մեծ ճաթում եղավ, և քաղաքը տիեզերքի օրինակով դրոշաց: Եվ բոլորը վառված լույսերով եկան տաճար՝ Տիրոջն ընդառաջ, և ասացին, «Տերն անցավ այս դռներով»: Ուստի այդ օրվա տոնն անվանվեց «Տեառնընդառաջ», «Տէրն ընդ այս», որն աղավաղելով ասում ենք՝ «Տէր ընդ էս»: Եվ մենք դրա համար մույն օրինակով՝ հուր ու ջան վառած, Տիրոջ [տաճար] գալստյան մախատոնակն ենք կատարում:

Երկրորդ՝ հեթանոսները բոլոր արարվածներին էին պաշտում, առավելաբար երին, ինչպես պարսից ազգը: Այժմ էլ էյուսիսային կողմերում շատերն են կրակապաշտներ: [Ուստի] դրա համար մենք վառած հուրն ընծայում ենք ի պատիվ Աստծո, թե՛ «Դ-ու՝ ես ճշմարիտ Աստված, որ այժմ երևացիր», իսկ հուրն աստված չէ, այլ՝ Զո արարածը: Դրա համար Զեզ ծառայություն ենք բերում, ինչպես որ

<sup>1</sup> «Լոյս», 1905, էջ 150, 162-165: Նաև՝ «Ազգային տոներ», էջ 11:

<sup>2</sup> «Տօնացոյց նախապէս կարգանալ նւ սահմաննալ սրբոյն՝ Սահակայ Պարթևի Հայրապետին՝ Հայոց ըստ աստիճանին՝ Հայաստաննայց Արքայ Եկեղեցոյ: Եւ զկնի յոգնեցան՝ կարգաւորութեամբ նւ աշխատասիրութեամբ Տեառն: Միմեծի սրբազան՝ Կաթողիկոսին՝ յերկուս հատորս բաժաննալ», Էջմիածին, 1887, էջ 17:

<sup>3</sup> Նույն տեղում, էջ 18:

եբրայեցի մանուկները՝ ծառերի ոստերն ընծայեցին. ի պատիվ Քրիստոսի<sup>4</sup>. որովհետև Նա է ճշմարիտ Աստված. մույնպես, և մենք հուրն ենք ընծայում: Եվ ինչպես որ [Ամանիան ու իր ընկերները] երբ երի մեջ ընկան, գովում ու օրհնում էին Աստծուն<sup>5</sup>, այլև՝ բոլոր արարածներին օրհնության էին հրավիրում՝ ջրին, երին, ցրտին, տոթին ու մյուսներին<sup>6</sup>: Նույնպես և մենք խոսքով ու զործերով՝ վառված հուրը, ի պատիվ արարածների Արարչի, ընծայում ենք Քրիստոսին:

Երբորդ՝ որովհետև Քրիստոս իր գալուստյամբ ասաց. «Ես եմ աշխարհի լույսը, ամեն ոք, որ ինձ հավատում է, խավարում չի մնա»<sup>7</sup>, մաս ասաց. «Երկրի վրա կրակ գցելու եկա, և որքան եմ կամենում, որ արդեն իսկ բոլորեցված լինի»<sup>8</sup>: Դեռ Սուրբ Հոգին էր խորհրդանշում, որ հրեղեն լեզուներով ասալույների վրա իջավ. նրանց մեղքերը մաքրեց ու միտքը լուսավորեց: Սրա համար ենք Քրիստոսին ընդառաջ ելնում ու լույս վառում, որովհետև Քրիստոս [իրեն] Լույս եկավ (այս) աշխարհ. մենք էլ Լույսին հավատացինք և Լուստ որդիներ դարձանք: Եվ հուրը բոլորեցնելով՝ Նրա սիրտ հուրն ենք խնդրում, որպեսզի մաքրի մեր մեղքերի ժանգն ու աղտեղությունը և սրբելով՝ սրայծառացնի մեր միտքն ու հոգիները: Դրա համար (այդ) երեկո կրակ ենք վառում:

Չորբորդ՝ քանի որ Քրիստոսի հաջորդ ու վերջին գալուստը հրով է լինելու վախճանի ժամանակ, ինչպես ասում է մարգարեն՝ «մեր Աստված հայտնապես է գալու, և Նրա ասած հուր է բոլորեցվելու»<sup>9</sup>: Որովհետև ասաջին գալուստը խոնարհությանը ու ծածուկ էր, ինչպես [որ անձայն իջնում է] ցողը բրդի վրա<sup>10</sup>, որպեսզի ով իր անձնիշխան կամքով կամենա, Քրիստոսին հավատա ու փրկվի: Իսկ վերջին գալուստը սրա պես չէ, այլ՝ հայտնապես ու տիեզերատես՝ Հայրական փառքով ու բոլոր հրեշտակները մրա հետ. «Ինչպես փայլակը, որ ելնում է արևելքից և երևում է մինչև արևմուտք»<sup>11</sup>, և հուր(ը) Նրա ասջև կբոլորեցվի, և Նրա շուրջն էլ աստիկ մրդիկ [կլինի]<sup>12</sup>: Մրդիկն ու մեզը՝ մեղավորներին ծածուկ ու անտես լինելն է խորհրդանշում, որովհետև մեղավորներն ու անհավատները չեն կարող Քրիստոսի Աստվածությունը տեսնել, քանի որ հուրը մատնանշում է սրբերի ու հավատացյալների պայծառ տեսությունը, որ հայտնապես տեսնում են Քրիստոս Աստծուն մարդացած, մարմնով երևացած, և մարդուն (այսինքն՝ Մարդացյալ Քրիստոսին-Ա. Կ.)՝ որպես մարդկանց Արարիչ են տեսնում: Դարձյալ կրակը երկու հատկություն ունի: Եվ Քրիստոս հրով պիտի երևա, որպեսզի սրբերին լուսավորի, պսակի ու ամստվեր լույսը մտցնի, իսկ մարդկանցից չարերին ու անհավատներին՝ սատանայի հետ հավիտենական հուրն ողորակի ու տանջի: Ըստ այնմ՝ «անիծյալներ, հեռացրե՛ք ինձից հավիտենական կրակը, որ պատրաստված է սատանայի և

<sup>4</sup> Հմմտ. Մատթ. ԻԱ 8:

<sup>5</sup> Դանիել. Գ 51:

<sup>6</sup> Դանիել. Գ 61-79:

<sup>7</sup> Հովհ. Ը 12, ԺԲ 46:

<sup>8</sup> Լուկ. ԺԲ 49:

<sup>9</sup> Սաղմ. Թ 3:

<sup>10</sup> Սաղմ. ՀԱ 6:

<sup>11</sup> Մատթ. ԻԴ 27:

<sup>12</sup> Սաղմ. Թ 3:

իր հրեշտակների համար»<sup>13</sup>։ Այս խորհրդով կրակ ու ջահ ենք վառում և Քրիստոսի գալուստը պատվում։ Կրակը ծախս ու ալրում ունի, որոնք աչքերի լացն ու մեղավորների տանջանք(ներ)ն են խորհրդանշում, իսկ լույսը պայծառությամբ ու լուսավորելու (հասկությամբ) ունի, որ արդարների պայծառությամբ խորհրդամիշն է և Քրիստոս՝ որպես Լույս եկավ ու (այս) աշխարհում ծագեց<sup>14</sup>։

Սրանք են այդ օրը հուր և լույս վառելու պատճառները»<sup>15</sup>։

Վերջում ցանկանում ենք մշել, որ քրիստոնեականացված սույն ավանդույթը կրկին չայետք է վերածել հեթանոսական խտտելի արաքողության՝ մախկին տնթույլատրելի սովորությունները վերականգնելով, այն է՝ խարույկի վրայից թռչել, շուրջը պտտվել, ծխից գուշակություններ անել ևն<sup>16</sup>, քանի որ «եթե մեկը հեթանոսների սովորություններն ընդունի՝ [Քրիստոսին] խաչողների հետ կլինի (այսինքն՝ անիծյալ - Ա. Կ.)»<sup>16</sup>։

ԱՌԹՈՒՐ ԴԴԻՐ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ

ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ ՅՈԳԵՎՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ  
Դ ԼՍԱՐԱՆԻ ՍՆՆ

<sup>13</sup> Մատթ. Ի Ե 41։

<sup>14</sup> Հովհ. ԺԸ 46։

<sup>15</sup> Ս. Գրիգոր Տաթևացի, «Քարոզ Գալստեանն՝ Տեառն՝ քառասներեա ի տանարն», «Գիրք քարոզութեան, որ կոչի Ձմեռան հատոր», Կ. Պոլիս, 1740, էջ 79-80։

<sup>16</sup> Նշենք, որ եռյժ ցանկայի է. որ Տյառնինդատաջի նախօրնի խարույկը վառվի միայն՝ ու միայն՝ Եկեղեցիների քակերում, քահանեա հայրերի հսկողության՝ նմրքո՝ վերոհիշյալ հեթանոսական խտտելի սովորություններից խուսափելու համար։

<sup>16</sup> «Կանոնագիրք Հայոց»՝ «Կանոնն Բարսեղի Կոստանացու», Կառնն՝ ՀԶ, հտ. Բ, էջ 119։